

ISKB04

Psaní odborných textů

Mgr. Pavlína Mazáčová, Ph.D.
Podzim 2021

Organizace výuky

- **Cíle předmětu pro studenty:**

- získat kompetence pro psaní různých odborných textů v rámci VŠ i v dalším životě
- obohatit odbornou komunitu o své vlastní odborné texty:
 - online platforma Medium <https://medium.com/edtech-kisk>
 - ...

Obsahový rámec předmětu

- Odborné **psaní na VŠ** – co, jak a proč psát
- **Proces** psaní – volba tématu, jednotlivé fáze vzniku textu, obsah a forma odborného textu (kratší útvary/ rozsáhlejší útvary)
- **Struktura** odborných textů – věta, odstavec, kapitola
- **Kde a jak zveřejnit** odborný text – archiv závěrečné práce, odborná periodika, recenzní řízení
- **Vyhledávání** v různých zdrojích informací, použití literatury
- **Redukovaný text** – jeho tvorba, druhy, použití
- **Citace, plagiátorství** a etické aspekty odborné práce
- Nejčastější **jazykové chyby** (gramatika, stylistika)
- Kritické psaní – metody práce s odborným textem
- Reflexe vlastních odborných textů

Organizace výuky a hodnocení

- **Docházka**

- Žádoucí, nikoli povinná

- **Hodnocení**

- odevzdávání úkolů (2 průběžné + 1 závěrečný syntetizující) – zadání bude upřesněno
 - všechny průběžné úkoly jsou povinné
- spolupráce a aktivita v hodinách

Akrostich: Odborné psaní

Cuddly
Acrobatic
Tenacious
Softly purring

Zdroje: Kurz práce s informacemi

<https://kisk.phil.muni.cz/kpi>

Kurz práce s informacemi

Na začátku cesty za odborným textem

- **Terminologie**

- **Odborný text**

- Jak vypadá
 - Kde jej lze najít
 - Kdo hlídá jeho odbornost
 - Odbornost = kvalita, srozumitelnost, záživnost, nezávislost

Rysy odborného textu

- Stručné a věcné vyjadřování
- Neosobní přístup autora a objektivnost
- Styl psaní bez emocí
- Odborná terminologie
- Záměr autora
- Logika výstavby textu
- Citace nebo odkazy na jiné autory
- Specifické zaměření
- **Přínos odborné komunitě**
- **Zakotvenost v současném stavu poznání**
- **Řešení problému**

Typy odborných textů na VŠ

- **Školní práce**
 - Seminární práce (návuk základních odborných dovedností), eseje apod.
- **Kvalifikační práce**
 - Bakalářská – vede k získání titulu Bc.
 - Magisterská diplomová – vede k získání titulu Mgr., Ing.
 - Rigorózní – vede k získání titulu PhDr., JUDr. nebo RNDr.
 - Disertační – vede k získání titulu Ph.D.
 - Habilitační – vede k získání titulu docent

Typy odborných (akademických) publikací - stěžejní

- Odborný článek
- Odborný časopis
- Odborná kniha
 - (vše v tištěné a e-formě)

Odborný článek

- písemnou formou zprostředkovává nemalé množství informací, poznatků a výsledků
- jasné, věcné, logické a srozumitelné vyjádření myšlenky nebo popis události
- hledá souvislosti, příčiny, následky a analyzuje je, třídí a zobecňuje

Odborný článek

- **Náležitosti odborného článku:**

- Název článku, jméno autora (autorů)
- Abstrakt, klíčová slova
- Úvodní část
- Jádru článku – materiál, metodologie
- Výsledky
- Závěr
- (Poděkování)
- Použitá odborná literatura

- **Příklad:**

https://pages.pedf.cuni.cz/gramotnost/files/2019/01/02_Mazacova.pdf

Odborný časopis

- **Periodická publikace** obsahující informace zpracované formou článků a vycházející pravidelně na určitém místě offline nebo online
 - Oborové odborné časopisy
- Identifikace časopisu je zajištěna osmimístným číselným kódem **ISSN** (International Standard Serial Number), kterým se jednoznačně označují názvy periodik vydávaných kdekoliv na světě
- Záznamy ISSN jsou uloženy v Mezinárodním Registru ISSN

Příklad

- Časopis **Knihovna.Knihovnická revue**
- <https://knihovnarevue.nkp.cz/tiraz>

Odborná kniha

- **Neperiodická publikace**, prostředek šíření autorského díla, vědecké a technické informace
- Kategorie odborné knihy:
 - **monografie**,
 - **sborník**,
 - **slovník**,
 - **encyklopedie**
 - **svazkové dílo**

K identifikaci slouží mezinárodní standardní kód knihy – **ISBN**
(International Standard Book Number)

Celosvětovým orgánem systému je Mezinárodní agentura ISBN v Londýně; vrcholným českým orgánem je Národní agentura ISBN pracující v **Národní knihovně ČR**

Vědecká a odborná kniha

- Autor + Název + Recenzenti
- Obsah – seznam všech kapitol a podkapitol
- **Rejstřík** – místní, věcný, personální nebo nerozlišený
 - Obsahuje vše, co autor považuje za důležité, slouží k vyhledávání v textu knihy
- **Bibliografie** – soupis jiných knih, na které se odkazuje v textu
- Ilustrace

Motivace k psaní

- **Myslete pozitivně, na psaní se těšte!**
- **Vyberte si jeden důvod, proč psát:**
 - Psaní mě nadevše baví, jsem grafoman
 - Těším se, že si někdo konečně bude muset přečíst můj výtvar
 - Musím všem svěřit své geniální myšlenky
 - Nudím se, a tak píšu
 - Neumím nic jiného než psát
 - Mám potřebu vyjádřit se jinak než ústně
 - Chci, aby po mně něco zbylo

Před zahájením psaní

- **10 zásadních kroků psaní odborného textu:**
 - Zvolit si **téma**
 - Vypracovat si **předběžnou osnovu**
 - Stanovit si **termín dokončení**
 - Sepsat si nejdůležitější **body práce**, vytvořit mentální mapu tématu
 - Určit si **cíle práce**
 - Vybrat si správný **software**
 - Najít si vhodný **čas** pro (pokud možno pravidelné) psaní
 - Nastavit si **odměny**
 - Nevzdávat to!

Na začátku vlastní tvorby textu

- **Zásady**

- Formulování hlavní (nosné) myšlenky/problému
- Reflexe reálných časových možností a náročnosti práce
- Vyhledávání a shromažďování potřebných informací a literatury k tématu
- Hodnocení a interpretace zdrojů a informací z nich
- Citování použité literatury
- Závěrečné úpravy a editace textu

Výběr tématu – v případě diplomové práce

- Rady Umberta Eca:
 - téma odpovídá studovanému oboru a zájmům diplomanta
 - prameny nutné pro zpracování tématu jsou dostupné
 - zpracovatelnost tématu odpovídá kulturní úrovni diplomanta
 - metodologické předpoklady výzkumu odpovídají zkušenosti diplomanta
- „Kdo chce psát diplomovou či dizertační práci, musí si najít takové téma, které je schopen zpracovat.“

Formulace (definování) problému (hl. myšlenky)

- Nalezení **vlastního přístupu k problému**
 - Jak toho docílit?
 - zužování/rozšiřování tématu
 - seznam provokativních **otázek**, které se k tématu váží
 - klíčová slova
 - katalog knihovny – užší témata podle **klíčových slov** = VÝHODA = ihned vidíte, jaká literatura je k dispozici
 - zdroje na internetu – POZOR = posouzení jejich kvality!!!
 - správně položená **výzkumná otázka**

Klíčová slova

- Jejich funkce – při hledání zdrojů informací k tématu (jakékoli) odborné práce
- Umět je určit = důležitá dovednost (rozumím podstatě textu)
- Jak na to?
 - **NE** předložky, spojky (tzv. stop slova), ani příslovce, věta ...
 - **ANO** podstatná jména, příp. přídavná jména, sousloví či fráze

Synonyma

- Širší pojmová základna pro tvorbu odborného textu
- **Dostupné slovníky synonym** (určitě: **PALA, Karel. Slovník českých synonym. ISBN 8071064505**)
- **Online slovník** – <http://www.slovník-synonym.cz>

Hledání ve slovníku
slovo

Výsledky hledání výrazu prach

pojem	synonyma	detail
prach	>> pápěří	» prach
práchnivět	>> trouchnivět; tlít	» práchnivět
prachové peří	>> chmýří	» prachové peří
prachový	>> práškový	» prachový

- V některých textových editorech funkce „synonyma“ či „tezaurus“
- Související výrazy – oborové výkladové slovníky a encyklopedie /**pravopisné varianty, slova nespisovná či výrazy nářeční**

Nadřazené a podřazené pojmy

- Hierarchizace a konkretizace vztahů
- **Nadřazený klíčový pojem – kromě klíčového pojmu obsahuje i jiné pojmy**
Př.: nadřazený pojem – dopravní prostředek
podřazené pojmy – vlak, automobil a letadlo
- Výrazy tradiční logiky – **obecný, širší** (tj. nadřazený) pojem
specifický, užší (tj. podřazený) pojem

Zužování a rozšiřování tématu

- **Zužování tématu = specifikování, konkretizace tématu**

Téma: Nanotechnologie

Zúžené téma: Nanotechnologie v potravinách

Jinak zúžené téma: Využití nanotechnologií pro ochranu životního prostředí

- **Rozšiřování tématu = zobecnění tématu**

Téma: Majetkové poměry Elišky Rejčky před založením kláštera Aula Sanctae Mariae

Rozšířené téma: Majetkové poměry Elišky Rejčky

Metody pro definování tématu

- Kreativní, funkční, užitečné
 - Brainstorming
 - Myšlenkové mapy
 - Abecedář
- Viz například kurz **Metody kritického myšlení** (online, semestr jaro)

Výběr stylu psaní odborné práce

1. První osoba jednotného čísla – singulár

- nejsnadnější způsob psaní

2. První osoba množného čísla – plurál

- **tzv. autorský (skromnostní) plurál** – píšeme sami o sobě v množném čísle
- **tzv. inkluzivní plurál** – zahrnujeme do textu i čtenáře (*...přesuňme pozornost na další odstavec...*)

3. Neutrální styl – neosobní vyjadřování

- pasivní způsob psaní textu, odosobnění (*je uvedeno, uvádí se...*)

Proces tvorby odborné práce

- Osnova práce + termíny
- Shromažďování informací z pramenů
- Hodnocení, interpretace zdrojů, informací
- Výzkum (je-li součástí práce)
- Vytváření textu
- Rozvíjení textu
- Příprava konečné verze
- Revize a korektura (typografie, pravopis!)
- Odevzdání práce

- (Obhajoba práce
- Publikování práce) – platí pro některé typy prací

Čas a náročnost

- Sepsat si předem osnovu celé práce
- Technika **myšlenkové mapy** – užitečná!

Hodnocení a interpretace

- Nastavení správných kritérií
- **Hodnocení zdrojů – elektronických, tištěných, netextových**
- **Hodnocení informací z daných zdrojů**
- Být součástí akademické oborové komunity = **porozumění odborné terminologii**

Efektivní čtení – výchozí otázky

- Proč čtu tento text?
- Co z textu potřebuji zjistit?
- Co už o tématu vím?
- Jedná se opravdu o nejvhodnější text pro mou potřebu?

Efektivní čtení

- Stěžejní dovednost vysokoškoláka
- Klíčové pro hodnocení a interpretaci informací shromažďovaných pro odborný text
- Specifika čtení odborných textů (**techniky: listování, předběžné seznámení se s textem**)
- Hlubkové – aktivní čtení
- Povrchní čtení
- **Kritické čtení** – využití metod kritického myšlení

Hodnocení textu „s tužkou v ruce“

Jak si přivlastnit cizí text aneb POZNÁMKY

- poznámky k přečteným textům
- poznámky ze slyšených přednášek
- typy poznámek
- organizace poznámek

Struktura práce

- Formální členění – **tři základní oddíly**:
 - **vstupní** oddíl (např. obálka, titulní list, v případě článku nebo výzkumné zprávy abstrakt a klíčová slova)
 - **hlavní** oddíl (úvod, jádro práce, závěr)
 - **koncový** oddíl (např. rejstříky, resumé)

Vstupní oddíl

- **Několik prvních stran / v kratší práci první odstavec**
 - Účel - čtenář by se dozví jméno autora, název univerzity nebo pracoviště a rok zpracování
 - Někdy anotace, klíčová slova
 - (Autorovo poděkování konkrétním osobám a prohlášení ohledně samostatného zpracování práce) – platí pro kvalifikační práci

Hlavní oddíl

- **Nejrozsáhlejší částí celé práce:**
 - Předpokládané cíle práce
 - Materiál a metodika práce
 - Metody zpracování výzkumu (pokud proběhl)
 - Výsledky
 - Závěr

Koncový oddíl

- **Liší se podle obsahu práce:**

- (obvykle rejstřík, seznam zkratek, seznam obrázků, tabulek a grafů a přílohy) – platí pro kvalifikační práci
- důležitou **součástí každého** odborného textu je **seznam použité literatury** (seznam literatury a pramenů, které v práci citujete nebo na které odkazujete)

Redukovaný text

- Vzniká z **obsahové analýzy** plného textu dokumentu
- **Součást odborných textů (článku, monografie nebo závěrečné práce)**
- Rozsah se řídí účelem, k němuž je vytvářen
- **Vždy podstatně kratší** než text plný
- Typy:
 - Abstrakt (referát)
 - Anotace
 - Resumé
 - Synopse
 - Extrakt

Redukovaný text – funkce

1. **Signální** (upozornění na existenci dokumentu v databázích, součást příspěvků ve sborníků různých konferencí)
2. **Substituční** (náhrada plného textu originálního dokumentu, vzhled do určité problematiky)
3. **Selekční** (možnost výběru dokumentů a literatury pro další plnotextovou četbu)

Osvědčené rady na závěr

- **Základ** - vybrat si správné téma
- Důkladně si **časově rozvrhnout** a strukturovat průběh tvorby odborného textu
- Dodržovat **jednotný styl** vyjadřování v celé práci
- Nepodceňovat **strukturu** textu
- Nezanedbat **formální úpravy**

Druhý život odborného textu

- **aneb KDE A PROČ PUBLIKOVAT**
- Cenné zkušenosti!!!
- Publikovat je ztráta času, protože jen málo odborných periodik odměňuje přispěvatele? ANO i NE!
 - Zvýšení autorova odborného kreditu a prestiže instituce (ústavu, katedry)
 - Vyšší šance na získání grantu nebo stipendia – udělení grantu často podmíněno předchozí publikační činností
- Publikace – základ vědecké komunikace a diskuze

Seznam použité literatury

1. BUZAN, Tony. Mentální mapování. Praha: Portál, 2007.
 2. ECO, Umberto. *Jak napsat diplomovou práci*. Olomouc: Votobia, 1997. 271 s. ISBN 80-7198-173-7.
 3. KATUŠČÁK, Dušan, DROBÍKOVÁ, Barbora, PAPÍK, Richard. *Jak psát závěrečné a kvalifikační práce*. 5. vyd., v českém jazyce 1. Nitra: Enigma, 2008. 161 s. ISBN 9788089132706.
 4. KOPEČNÁ, Pavla. Tvůrčí psaní a vědecká práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, 2009. 328 s. Dizertační práce. Vedoucí práce: PhDr. Zbyněk Fišer, Ph.D.
 5. NEKUDA, J. O metodice zpracování bakalářských a diplomových prací v ekonomických oborech a vhodných informačních zdrojích. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. Kapitola 2.2, Výběr tématu a cíl práce, s. 7-10.
 6. PRICE, Geraldine a Pat MAIER. Efektivní studijní dovednosti: odemkněte svůj potenciál. Vyd. 1. Překlad Tereza Semotamová. Praha: Grada Publishing, 2010, 361 s. Psychologie pro každého. ISBN 978-802-4725-277.
 7. SYNEK, Miloslav; SEDLÁČKOVÁ, Helena; VÁVROVÁ, Hana. *Jak psát bakalářské, diplomové, doktorské a jiné písemné práce*. 2., přeprac. vyd. Praha: Oeconomica, 2007. s. ISBN 9788024512129.
 8. ŠANDEROVÁ, Jadwiga. *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách: několik zásad pro začátečníky*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. 209 s. ISBN 80-86429-40-7.
 9. ŽÁK, Petr. Kreativita a její rozvoj. Brno: Computer Press, 2004.
- E-podpora: Kurz práce s informacemi - <http://kisk.phil.muni.cz/kpi>

pmazacov@phil.muni.cz,
pmazacova@gmail.com

<http://kisk.phil.muni.cz/cs>

